

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ В ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ

THE INVESTMENT CLIMATE OF UKRAINE IN POST-WAR RECONSTRUCTION

У статті визначено значення сприятливого інвестиційного клімату та вимоги до залучення фінансування у вітчизняну економіку в повоєнній відбудові. Зосереджено увагу на результатах інвестиційного впливу на певні галузі економіки, а також на такі, що потребують першочергових капіталовкладень. Проаналізовано індекс інвестиційної привабливості нашої країни та проблематику, що впливає на його формуванн. Виокремлено напрями розвитку інвестиційного клімату в Україні в умовах війни та у повоєнний період. Зазначалося, що для залучення іноземних інвесторів в українську економіку вже створено унікальний електронний майданчик «Advantage Ukraine», який зібрав понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у 10 галузях економіки. Передбачається, що підтримка країн-партнерів відновить виробничий потенціал української економіки та створить сприятливе бізнес-середовище для залучення коштів з-за кордону. У звіті, щодо відбудови України ставиться завдання відновлення притоку прямих інвестиційних вливань в життєдіяльність країни, для подолання наслідків військової агресії росії. На основі проведених досліджень запропоновано методикку підвищення інвестиційної привабливості України в сучасних умовах.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиції, міжнародна допомога, сектори економіки, капіталовкладення.

The article defines the importance of a favorable investment climate and the main prerequisites for attracting funds to the domestic economy in post-war reconstruction. Attention is focused on the results of investment impact on certain sectors of the economy, and which sectors require priority capital investments. The Index of Investment Attractiveness of our country and the problems affecting the formation of this Index have been analyzed. The directions of development of the investment climate in Ukraine during the war and in the post-war period have been highlighted. It has been found out about the creation of a unique electronic platform Advantage Ukraine for the purpose of attracting foreign investors to the Ukrainian economy, which collects more than 500 investment projects and opportunities in ten sectors of the economy. Among the possibilities that have been discussed are: the construction of "smart networks"; the introduction of energy balancing capacities, gas extraction using advanced technologies, "green" metallurgy using direct recovery iron – these are things that can be implemented as a priority. The issue of guaranteeing the security of investments in war and post-war times remains the most painful issue today, which is one of the most restraining factors for investors. In addition, assumptions have been made about restoring the production potential of Ukraine's economy and creating a favorable business climate for attracting financial resources from abroad with the help of partner countries. The importance of restoring the inflows of direct foreign investments to overcome the consequences of Russian military aggression has been highlighted. The influence of macroeconomic factors on the investment activity of foreign investors has been outlined on the basis of a correlation-regression analysis of the influence of these factors on the inflow of foreign direct investment into the national economy. Directions for increasing the investment attractiveness of Ukraine's economy in modern conditions of development have been given. Based on the conducted research, ways of increasing the investment attractiveness of Ukraine in modern conditions have been proposed.

Key words: investment climate, investment, international aid, sectors of the economy, investment.

УДК 330.322:338.245(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure75-19>

Лугош Л.М.

к.е.н., професор кафедри менеджменту, фінансів та інформаційних технологій, Карпатський університет імені Августина Волошина

Luhosh Larysa

Augustine Voloshyn Carpathian University

Постановка проблеми. Війна, розв'язана в Україні російською федерацією, не триватиме вічно, і після її закінчення постане питання відбудови нашої країни і, перш за все, економіки. Вже сьогодні на порядку денному стоять майбутні інвестиції, а не прямі надходження до бюджету, тому що саме вони складають основу відбудови України, а ділова активність, ініціатива, винахідливість і цілеспрямованість ведуть до економічного розвитку.

Для того, щоб країна могла максимально швидко відновити свій потенціал в повоєнний період та для подальшого сталого розвитку, необхідна постійна міжнародна допомога, заходи на кшталт плану Маршала, за яким відновлювалася Німеччина після Другої Світової війни. Вливання інвестицій необхідне для відновлення та започаткування потужного зростання, однак для відчутного стрибка їхній обсяг має складати 35% ВВП щонайменше впродовж 5 років поспіль. Саме такий підхід країн Європи має підтвердити її бажання та намір прийняти Україну до Європейського Союзу [1, ст. 29].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням інвестиційного клімату розвитку економіки присвячені праці таких вчених як В. Омеляненко [2], Н. Коваль [3], Н. Крихівська, Б. Чернишова [4], В. Небрат, О. Корніяка [6], О. Панухник [7], Г. Рзаєв [9], Ю.Швець [10].

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення аспектів інвестиційного розвитку в умовах повоєнної відбудови економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наш уряд не може в односторонньому порядку взяти на себе відповідальність за розробку програм, спрямованих на відбудову економіки. Така ініціатива, на нашу думку, повинна виходити з Європи, а сама програма має бути спільною та схваленою майже всіма європейськими країнами. Президент України Володимир Зеленський на відкритті Нью-Йоркської біржі 6 вересня 2022 року, презентував платформу для потенційних іноземних інвесторів, на якій зібрано понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у десяти галузях економіки (оборонно-промисловий комплекс,

металургія та металопереробка, енергетика, агропромисловий комплекс, деревообробка та виготовлення меблів, інноваційні технології, логістика та інфраструктура, фармацевтика, природні ресурси, промислове виробництво). Це є частиною великої кампанії Advantage Ukraine, яка була розроблена компанією WPP за підтримки Президента України.

Аналітики задаються питанням, скільки грошей українській владі потрібно залучити і в які сфери економіки в першу чергу, у зв'язку з чим створюються своєрідні рамки, які мають об'єднати міжнародні домовленості, в довгостроковому вдосконаленні та розвитку із залучення певних ресурсів.

Необхідно зрозуміти те, що сума видатків державного бюджету, які витратила Україна до повномасштабного вторгнення, суттєво можуть зрости, наприклад: видатки на соціальне забезпечення – на 8–10 мільярдів доларів через те, що вразливі верстви населення та реінтеграція окремих груп будуть потребувати більшого захисту, а відтак і більше коштів на їх утримання. Значна частина соціального забезпечення може направлятися на утримання ветеранів війни та їхніх сімей. Окрім того, міграція може змінити демографічну структуру, в наслідок чого може утворитися ще більший дефіцит Пенсійного фонду, а відтак і потреба у його додатковому фінансуванні. Окрім того, в Україні залишається потреба у високому рівні фінансування витрат на оборону країни, такі видатки можуть зрости до 500 мільярдів доларів, до кінця війни. Той факт, що значна частина цих платежів фінансується міжнародними донорами та приватними інвестиціями, також може бути витлумачена оманливо, оскільки деякі витрати все одно мають покриватися за рахунок державного бюджету. За оцінками експертів, обсяг державних інвестицій складатиме 150 мільярдів доларів за 10 років (щороку близько 15 мільярдів).

Загальна сума видатків післявоєнного державного бюджету (включаючи зведений бюджет і пенсійний фонд) можуть становити 110 мільярдів доларів. Щоб збалансувати держбюджет після закінчення програм міжнародної допомоги, реальний ВВП України потрібно буде збільшити до понад \$280 млрд порівняно з цінами 2022 року. Темпи зростання країни певною мірою залежать від розміру державного сектора. Чим менший державний сектор, тим вищі темпи зростання. Якщо Україна хоче зберегти державний сектор нижче 35%, їй знадобиться високий ВВП для досягнення балансу. Бюджет понад 300 млрд. Виходячи з цього, рівень економічного перерозподілу через фінанси в 40% може бути доцільним і реалістичним для України. Тому подвоєння ВВП протягом наступних 10 років – це вже питання національного виживання, а не просто мета підвищення добробуту. Першочергове завдання, що постало

у формуванні плану відновлення України спрямоване на прискорення стійкого економічного зростання. В рамках цього плану визначено перелік національних програм для досягнення ключових результатів.

Очікувані результати протягом 10 років:

- залучення 850 проектів;
- передбачено зростання ВВП до 7% та більше;
- фінансування програм (накопичених інвестицій) більше як 750 мільярдів доларів.

Міністерство економіки вже розпочало роботу в цьому напрямку. Зокрема, за спільною ініціативою Міністерства економіки та Міністерства цифрової трансформації України на щорічній конференції у Сан-Франциско, яка проходила з 18 по 20 жовтня 2022 року вперше відкрився Український павільйон стартапів. Розвиток інновацій та залучення інвестицій, в тому числі у стартапи, є одним із пріоритетів Уряду. Адже в умовах викликів, які перед країною ставить війна, саме інвестиції є основою відбудови та подальшого розвитку економіки. Відповідно цій траєкторії, за словами заступника міністра економіки Олександра Грибана, який у межах підготовки до TechCrunch Disrupt 2022 взяв участь у панельній дискусії на тему залучення інвестицій та привабливості України ведеться робота щодо стимулювання ділової активності, спрощення регуляторного середовища в країні, гарантування безпеки та страхування інвестицій у воєнний і повоєнний час [5].

Цивілізований вибір українцями європейських цінностей інтегрує країну в високотехнологічні ланцюжки доданої вартості та у конкурентні ринки західних країн. Швидка перебудова технологічних норм допоможе швидко переорієнтуватись та бути конкурентоспроможною на ринках Європи. Перш за все, саме сільське господарство потребує такого переоснащення. У сучасному світі швидке зростання технологічного рівня економіки може відбутися лише за рахунок іноземних і внутрішніх інвестицій у нові виробничі потужності та продукти і включення країни в глобальні ланцюги доданої вартості.

Поки що більшість інвестицій в Україну були спрямовані в сферу послуг, переважно торгівлю, фінансові послуги через відновлення статутного капіталу банківського та кредитного сектору та операції з нерухомим майном. Серйозно не вистачає інвестицій у основні та вторинні галузі (виробництво матеріальних продуктів). Таким чином, зростання складності продукції обмежується відсутністю міжнародної передачі знань, яка часто супроводжує прямі іноземні інвестиції. У процесі середньо- та довгострокового відновлення та розвитку Україна має приділяти більше уваги залученню інвестицій у сфери підвищеної складності, а саме: прямі капітальні інвестиції на технологічне переозброєння та інші інновації,

переважно в реальний сектор економіки. За такого підходу можна відтворити попередню ситуацію регіональної спеціалізації в Україні, доповненої деревообробкою, народними промислами, різними видами туризму тощо, залежно від природних ресурсів, науково-технічного та економічного потенціалу окремого регіону [6, ст. 33].

Сьогодні наша країна має мало спільного зі сприятливим інвестиційним кліматом. Слабкі правові, економічні, соціальні, культурні та державні інститути забезпечують неналежний захист прав інвесторів, порушують принципи ринкової конкуренції, збільшують ризики корупції та ускладнюють інвестування.

Погоджуємось з думкою Богдана Данилишина, завідувача кафедри КНЕУ ім. В.Гетьмана, що згідно з дослідженням Європейської бізнес-асоціації, загальний індекс інвестиційної привабливості впав до 2,73 бала з 5 у другому півріччі 2022 року (порівняно з 2,84 бала в першому півріччі того ж року). Опитування, яке проводилося серед рядових директорів компаній показало, що три основні перешкоди для розвитку інвестиційного середовища залишаються незмінними: слабка судова система (87% респондентів), високий рівень корупції (85%), тіньова економіка (76%) і всеосяжне вторгнення росії. [11]. Не останнє місце займають перешкоди, такі як геополітична напруженість, енергетична криза, незавершене управління, загальмовані реформи, складні податкові системи та постійні зміни уряду [2, с. 8].

Слід зазначити, що проблема інвестування в нашу країну полягає ще в обмеженнях на торгівлю іноземною валютою. Навіть після того, як Національний банк України вжив зважених кроків у напрямку валютної лібералізації, все ще існують обмеження на виплату боргових зобов'язань, розрахунків з учасниками по дивідендах тощо, що зменшує можливість для реінвестування, нові учасники інвестицій в Україну не поспішають вкладати кошти розуміючи всі труднощі, що виникають.

Можна відзначити, що важливим чинником зростання підприємців є інститути, які гарантують реалізацію законності, зокрема захисту прав власності. Так, наприклад, у топ-30 країн за індексом захисту прав власності немає країн з низьким рівнем доходів. У 2022 році лише 23 країни світу, де проживає 11,8% населення планети, мали високонадійні інститути захисту прав власності (значення індексу від 6,8 до 8,7 балів). При цьому вона генерує понад 53% світового ВВП. Водночас за цим показником Україна посідає 105 місце у світі [3, ст. 6].

Бюджет і податкова система також є важливими складовими інвестиційного клімату країни. Мова йде про частку перерозподілу української економіки через державні фінанси. Тому дослідження, проведене професором Гарвардського

університету Робертом Барроу щодо розміру країни та темпів економічного зростання, засноване на великій кількості емпіричних даних (98 країн за період з 1960 по 1985 рр.), виявило, що існує зворотна залежність між розміром держави та економічним зростанням. Було доведено, що існує кореляція. Суспільне споживання та темпи економічного зростання. З точки зору якості податкової системи, це вимірюється за допомогою індексу Tax Hells Index (податкового пекла), показника, заснованого на кількісних і якісних даних МВФ і Світового банку за 2020 рік. Експерти оцінювали 94 країни, і за даними 2020 року Україна посіла п'яте місце серед країн із найгіршою податковою системою.

Складові інвестиційного середовища також включають вільний рух коштів та інших фінансових активів. Чим більше країна інтегрована у світову фінансову систему, тим більше капіталу доступне для економічних агентів. Говорячи про рух капіталу, варто звернути увагу на показники фінансової відкритості, враховуючи наявність декількох курсів валют, наявність перешкод для роботи через поточний платіжний баланс, наявність торговельних обмежень. До групи з найвищим ступенем фінансової відкритості входять високорозвинені країни та деякі країни, що розвиваються, з оцінкою 2,31 бала. Коли фінансова відкритість підтримується гарантіями прав власності, економічної свободи та макроекономічної стабільності, країни стають на шлях швидкого зростання та розвитку.

Наведені дані свідчать про те, що Україна посідає одне з найнижчих місць за цим показником, нарівні з Сирією та Венесуелою. Враховуючи досвід економічного розвитку України, характер зовнішніх загроз та якість вітчизняних інституцій, у тому числі фінансових, країна не потребує режиму тонкого налаштування, експрес-аналізу. Тому що це систематичний і глибокий одночасний процес ринкової трансформації.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вищенаведене, можемо резюмувати, що Україні сьогодні потрібна мобілізація всіх можливих ресурсів – людських, фінансових, технологічних та організаційних для швидкого відновлення економіки в нинішніх умовах. Якщо можливості тилу будуть ефективно використані для допомоги фронту та збереження національної економіки, то це сприятиме швидшому відновленню регіонів та територій, які найбільше постраждали від воєнних подій та продовжують руйнуватися.

Для подальшої активізації в частині інвестиційної привабливості нашої країни та підвищення спроможності державних інститутів з посилення верховенства права необхідно:

– продовжити інституційні реформи для посилення захисту прав інвесторів, вдосконалення

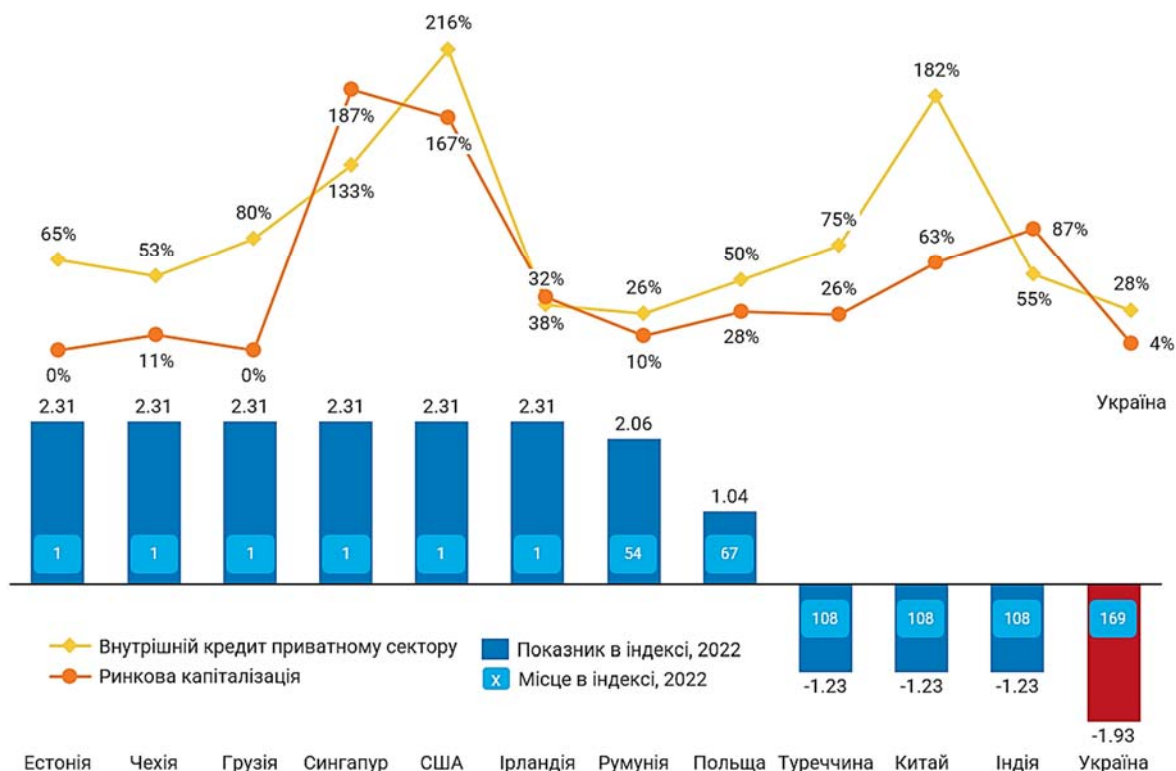

Рис. 1. Порівняння України та інших країн світу за Індексом фінансової відкритості (від -2,5 до 2,5) та інші параметри розвитку фінансового сектору (% від ВВП), 2022 рік

Джерело: [1]

антимонопольного законодавства та зміцнення інституційної спроможності Антимонопольного комітету України.

- проведення антикорупційної та судової реформи, що є важливими елементами функціонуючої демократії;

- значним кроком на шляху до створення сприятливого інвестиційного клімату має бути реформування податкової системи;

- регулювання податкових лазівок та боротьба з ухиленням від сплати податків (зменшення тіньової економіки);

- розвиток національних інструментів підтримки експорту (спеціальні програми рефінансування, створення експортно-кредитного агентства) підвищення ефективності корпоративного управління державними підприємствами та приватизація;

- розвиток цифрової інфраструктури та інтеграція до єдиного цифрового ринку з країнами Європейського Союзу;

- створення інтегрованої бази даних контролюючих органів спрямованої на зменшення цих контактів з суб'єктами підприємницької діяльності;

- активне використання можливостей для просування українських брендів та товарів на експортних ринках з залученням міжнародних інституцій [4, ст. 262].

В частині розширення внутрішнього ринку:

- бюджетне фінансування на модернізацію економічної інфраструктури, та впровадження сучасних механізмів державно-приватного партнерства;

- створення реєстру великих інвестиційних проектів, через державно-приватне партнерство, та механізми залучення інвестиційних капіталовкладень;

- сприяти локалізації національної економіки створюючи надійну базу для виробництва продукції з високою доданою вартістю та імпортозаміщенням;

- створення єдиного вікна щодо спрощення процедур облаштування індустріальних парків із доступом до землі, житлово-комунальної інфраструктури;

- створення вільних економічних зон та зон пріоритетного розвитку для стимулювання економічного зростання в перспективних регіонах із залучення інвестицій;

- створення механізму гарантій походження електричної енергії та її інтеграція в енергосистему Європи;

- підтримка інновацій у промисловості та створення конкурентоспроможного середовища на ринках ЄС;

- стимулювання сільськогосподарського виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції шляхом залучення інвестицій у аграрну та харчову промисловість;

- удосконалення підходів до управління інвестиційними проектами, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів;
- з метою збільшення частки продукції вітчизняного виробництва у сфері закупівель оборонної техніки необхідно переглянути процедури закупівель шляхом внесення змін до закону про тендери та вдосконалити практику державних закупівель товарів оборонного призначення, у тому числі товарів подвійного призначення;
- залучення інвестицій на умовах угод про розподіл продукції, це суттєвий важель вливань у видобувну сферу економіки;
- пенсійна реформа, через впровадження накопичувальної системи дасть змогу зменшити навантаження на Пенсійний фонд [4, ст. 263].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бублик Є.О. Фінансова відкритість транзитивних економік : монографія / Євген Олександрович Бублик; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2020. 324 с.
2. Інноваційні основи відновлення та розвитку країни після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненка В.А. Суми : Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.
3. Коваль Н. Інвестиційна привабливість України в міжнародних рейтингових оцінках. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 17. С. 3–10.
4. Крихівська Н.О., Чернишова Г.М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 9. С. 260–264.
5. На щорічній конференції технологій TechCrunch Disrupt за підтримки Мінекономіки вперше запрацював український павільйон стартапів. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a656794c-0cec-4cc3-b2b0-d2f698fe2fe5&title=NaSchorichniiKonferentsiiTekhnologiiTechCrunchDisruptZaPidtrimkiMinekonomikiVpersheZapratsiuvavUkrainskiiPavilionStartapiv>
6. Небрат В.В., Корніяк О.В. Особливості механізмів капіталоутворення та інвестування в Україні як чинник фінансових ризиків в умовах війни та післявоєнного періоду. *Грааль науки*. 2022. № 16. С. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.06.2022.001>
7. Панухник О.В. Війна та український бізнес. Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах. 2022. С. 32–34. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38479/2/FMZKPNES_2022_Panukhnyk_O-War_and_ukrainian_business_32-34.pdf
8. Прямі іноземні інвестиції. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2015/>
9. Рзаєв Г.І., Вакулова В.О. Методики оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни та перспективи їх використання в економічному аналізі. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 3(1). С. 137–143.
10. Швець Ю.О., Бурділо О.В. Оцінка інвестиційного клімату в Україні: стан, проблеми та шляхи його поліпшення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 12, частина 2. 2017. С. 165–168. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_2_2017ua/37.pdf
11. Данилишин Б.М. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці України та шляхів їх активізації. LB ua. 2022. URL: https://rus.lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protse

REFERENCES:

1. Bublyk Ye.O. (2020) Finansova vidkrytist tranzitivnykh ekonomik [Financial openness of transitive economies]: monohrafiia / Yevhen Oleksandrovych Bublyk; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukrainy». K., 324 p.
2. Innovatsiini osnovy vidnovlennia ta rozvytku krain pislia zbroinykh konfliktiv: innovatsiinyi vymir: kolektyvna monohrafiia (2022) [Innovative foundations of recovery and development of countries after armed conflicts: innovative dimension]/ za red. d.e.n. Omelianenka V.A. Sumy: Instytut stratehii innovatsiinoho rozvytku i transferu znan. 280 p.
3. Koval N. (2010) Investytsiina pryvablyvist Ukrainy v mizhnarodnykh reitynhovykh otsinkakh [Ukraine's investment attractiveness in international rating assessments]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No. 17, pp. 3–10.
4. Krykhivska N.O., Chernyshova H.M. (2017) Investytsiina pryvablyvist Ukrainy: osnovni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Investment attractiveness of Ukraine: main problems and ways to solve them]. *Ekonomika i suspilstvo*. Vypusk 9, pp. 260–264.
5. Na shchorichnii konferentsii tekhnologii TechCrunch Disrupt za pidtrymky Minekonomiky vpershe zapratsiuvav ukrainskyi pavilion startapiv (2022) [At the annual technology conference TechCrunch Disrupt, with the support of the Ministry of Economy, the Ukrainian startup pavilion was launched for the first time]. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Available at: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a656794c-0cec-4cc3-b2b0-d2f698fe2fe5&title=NaSchorichniiKonferentsiiTekhnologiiTechCrunchDisruptZaPidtrimkiMinekonomikiVpersheZapratsiuvavUkrainskiiPavilionStartapiv>
6. Nebrat V.V., Korniiaka O.V. (2022) Osoblyvosti mekhanizmv kapitaloutvorennia ta investuvannia v Ukraini yak chynnyk finansovykh ryzykiv v umovakh viiny ta pisliavoiennoho periodu [Peculiarities of mechanisms of capital formation and investment in Ukraine as a factor of financial risks in the war and post-war period]. *Hraal nauky*. No. 16, pp. 31–34.
7. Panukhnyk O.V. (2022) Viina ta ukrainskyi biznes. Formuvannia mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozytsii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu, rehionalnomu ta lokalnomu vymirakh [War and Ukrainian business. Formation of a mechanism for strengthening the competitive positions of national economic systems in global, regional and local dimensions], pp. 32–34. Available at: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38479/2/FMZ->

KPNES_2022_Panukhnyk_O-War_and_ukrainian_business_32-34.pdf

8. Priami inozemni investytsii [Direct foreign investments]. Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2015/>

9. Rzaiev H.I., Vakulova V.O. (2016) Metodyky otsinky investytsiinoi pryvablyvosti na rivni krainy ta perspektyvy yikh vykorystannia v ekonomichnomu analizi [Methods of assessing investment attractiveness at the country level and prospects for their use in economic analysis]. *Visnyk Khmelnytskoho nationalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. No 3(1), pp. 137–143.

10. Shvets Yu.O., Burdylo O.V. (2017) Otsinka investytsiinoho klimatu v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy yoho polipshennia [Assessment of the investment climate in Ukraine: state, problems and ways to improve it]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho nationalnoho universytetu*. No 12, part 2, pp. 165–168. Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_2_2017ua/37.pdf

11. Danylyshyn B.M. (2022) Shchodo stanu investytsiinykh protsesiv v ekonomitsi Ukrainy ta shliakhiv yikh aktyvizatsii. LB ua. 2022. Available at: https://rus.lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protse